

ATATÜRK İLKELERİ İŞİĞİNDA EKONOMİK KAMU DÜZENİMİZ

Doç. Dr. İnal Cem AŞKUN

Türkiye Barolar Birliği tarafından düzenlenen Ekonomi - Hukuk Kongresinin ana konusunu oluşturan «Ekonomik (Demokratik) Kamu Düzeninin» Anayasamıza girecek biçimde saptanması olayı; ömrü yarım yüzyılı aşmış Türkiye Cumhuriyeti için her ne kadar ele almakta geç kalınmış bir sorun ise de, daha da gecikebileceği olasılığı yanında yine de sevindirici bir olaydır.

Türkiye'de kamu oyunda ağırlığını gittikçe duyuran bir baskı grubu olarak ortaya çıkan Barolar Birliğinin, Yönetim Kurulu tarafından Kongrenin amacını belirtmek üzere hazırlandığı belirtilen Ekonomik (Demokratik) Kamu Düzenine ilişkin 4/11/1974 tarihli raporda, Birliğin Türkiye için özlediği söz konusu düzenin dayanacağı temel ilke ve düşünceler başlıca şu noktalarda toplanmıştır :

- 1- Ekonomik Kamu düzeni Anayasada saptanmalıdır.
- 2- Çağımızda sosyal olmayan hukuk devleti varolamaz.
- 3- Sosyal devlet, ekonomik hayatın doğurabileceği eşitsizliğe karşı bireyi koruyabilen, servetin bir baskı kaynağı olmasına olanak tanımayan bir devlet demektir.

- 4- Kamu hukukunda belli bir «Türk Görüşü» yaratmak istiyorsak bunun tek çaresi «ekonomik kamu düzenini» kurabilmektir. Böyle bir düzen, bütün Türkiye'yi kapsayacağından ulusçuluğa da uygun düşecektir.
- 5- «Ham madde üretimi» ekonomisinden, planda temel olarak gösterilen «milli, güçlü, sürekli ve yaygın bir sanayileşmenin gerçekleştirilmesi» ekonomik kamu düzeninde «temel etken» olmalıdır.
- 6- «Sosyal Devlet», iktisaden güçlü olanların piyasayı kontrol altına almalarına, dolayısıyla de tüketiciye zarar vermelerine engel olmak zorundadır.
- 7- «Jandarma-Devlet» kadar, «Patron-Devlet» de demokrasiye uygun değildir.
- 8- Ekonomik Kamu düzeni« güdümlü ekonomi» anlamına gelmez.
- 9- Ekonomik Kamu düzeni saptanmadan, «ilke»leri kesinleşmeden çıkarılacak «Sermaye Piyasası Kanunu» yine statükocu kalacaktır.
- 10- Özel girişimlerin «tekelleşme» ve daha ileri giderek «devletleşmeleri» onları güçlendirir, derece derece kamu denetimini de güçten düşürür. Sonunda denetimin yönü aksine döner.
- 11- Halk sektörünün yaratılması ve korunması için hukuksal çareler şunlar olabilir: «Sosyal amaçlı olanlar» bu sektörün tekeline verilmelidir. Böylece halk sektörü büyük bir anlam kazanmış olur. Özel sektör için olağan sayılan yönetime sınırlı kişilerin egemen olması sakıncasını önleyici kurallara kesinlikle ihtiyaç vardır.
- 12- Halka açık şirket dönemine geçişi izleyebilecek hukuksal tedbirler henüz düşünülmemiştir. Bu tip şirketler halka hitap ettiğine göre, halkın korunması tedbirlerine ihtiyaç vardır.
- 13- Resmi-Özel sektör karması, bugünkü ihtiyaca cevap verebilecek durumda değildir. Durmaksızın artan işgücünü büyük bir yatırım politikasına bağlamak gereklidir. Burada sadece ekonomik değil, sosyal zorunluk da vardır. Halk sektörünün yaratılmasında sosyal çalışmaları önleyici, bunlara meydan vermeyici kurallara ihtiyaç vardır. Ekonomik olaylara halkı sadece «seyirci» kılmakla sonuç alınamaz.
- 14- Halk Sektörünün kurulmasında ekonomi ve hukuk açısından isabetbetli kurallar konulmalıdır. Böylece bir «Halk Sektörü Hukuku» yaratılabilecektir. Bunun yanı sıra halk sektörü kredi düzeni, bu sektö-

rün niteliklerine uygun, ona özgü bir sisteme bağlanmalıdır. Bununla beraber ufak ve güçsüz teşebbüslerden oluşan bir halk sektörü yaşayamaz ve ümit edileni sağlayamaz. Kredi yetersizliğinin asgari bir kuruluş ölçüsüne varılması şartına bağlanmasında zorunluluk vardır.

- 15- Halk sektörü devletin eliyle veya devletin etkili yardımı ile kurulabilir. Bunun dışındaki önerilerde içtenlik yoktur. Özel sektörden bir parça koparıp, halk sektörü kurmak hukuka uygun değildir. Halk sektörünü baştan kurmak gereklidir. Diğer yandan halk sektörü bazı kamusal ayrıcalıklar tanınmış olursa yaşayabilir. Bu fedakârlık yalnız Devletten gelebilir. Çünkü «sosyal adaleti» gerçekleştirmek onun görevidir. O halde bu görev bağlılık ve ayrıcalıkları meşru kılar. Aynı şekilde resmi sektörün bazı parçaları koparıp, halk sektörü kurmak önerisi de yerinde değildir. Fakat özel durumlarda bir devir konusu ise, bu durumların neler olduğu, devir koşulları ve devrin ancak halk sektörü kuruluşlarına olabileceğinin özel bir kanunla önceden saptanması gereklidir.
- 16- Montaj sanayii gibi, dışa bağlı tüketimle sonuçlanan bir sistem bırakılmalı, belli başlı, dünyada ender hammaddelerimiz «zincirleme endüstri» programına bağlanmalıdır.
- 17- Endüstri geleneği olmayan Türkiye için tek çare en ileri safta yer alabilecek insan yetiştirmektir. Bunun bütün olanakları vardır. «işçi ihracatı» döneminden dışta «uzman plasmanı» dönemine geçilmelidir.
- 18- Ticaret Kanunumuzun «şirketler» bölümü yerine «çalışma hakkının» her alanda ortak kuralları bir «çalışma yasasında» uygulanması zorunlu hükümler olarak gösterilmelidir.
- 19- Ekonomik Kamu Düzeni Kavramı, «Kamusal Eşitliği» gerektirir. Toplumca ekonomik gelişmenin verimleri kentlerden köylere, batıdan doğuya kaydırılmalıdır. Daha az farklılık huzur getirir. Türk Ekonomisinin bütünselliğini sağlamak, ülkenin her kesimini bu bütünde pay sahibi kılmak ekonomik kamu düzeni anlayışının gereğidir.
- 20- Ekonomik kamu düzeninin bağlayıcı olması gerekecektir. Çünkü Anayasa hükümleri, yaşama, yürütme ve yargı organlarını, idari makamları ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralıdır. Ekonomik Kamu düzeninin kurulmasından başka «Demokrasiyi» korumak çaresi kalmamıştır.

EKONOMİK KAMU DÜZENİ HAKKINDA ATATÜRK'ÜN DÜŞÜNCELERİ

Atatürk'ün ekonomik kamu düzenimizin dayanacağı temeller konusundaki başlıca görüşlerini şu şekilde belirtmek olurludur :

- 1- Türkiye Cumhuriyetini yönetenlerin demokrasi temelinden ayrılmakla beraber devletçilik ilkesine uygun yürümleri bugün içinde bulunduğumuz durumlara, koşullara ve zorunluluklara uygun olur.
- 2- Herhalde devletin siyasal ve düşünsel hususlarda olduğu gibi ekonomik işlerde de başrolü oynamasını ilke olarak benimsemek yerinde görülmelidir.
- 3- Bizim izlediğimiz devletçilik, bireysel çalışma ve etkinliği esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde, ulusu refaha ve ülkeyi yüksek çıkarlarının gerektirdiği işlere-özellikle ekonomik alanda- devleti fiilen alakadar etmektir.
- 4- Bizim izlemeyi uygun gördüğümüz devletçilik ilkesi bütün üretim ve dağıtım araçlarını bireylerden alarak, ulusu büsbütün başka temellere göre düzenlemek amacını güden sosyalizm ilkesine dayalı kolektivizm yahut komünizm gibi özel ve bireysel ekonomik teşebbüs ve etkinliğe meydan bırakmayan bir sistem değildir.
- 5- İlke olarak, Devlet bireyin yerine geçmemelidir. Ancak, bireyin gelişmesi için genel koşulları gözönünde bulundurmalıdır. Bir de bireyin kişisel etkinliği, ekonomik gelişmenin asıl kaynağı olarak kalmalıdır. Bireylerin gelişmesine engel olmamak, onların her bakımdan olduğu gibi, özellikle ekonomik alandaki özgürlük ve teşebbüsleri önünde devletin kendi çalışmasıyla bir engel koymaması demokrasi ilkelerinin en önemli temelidir. O halde diyebiliriz ki, «bireysel gelişmenin engel karşısında kalmaya başladığı nokta, devlet faaliyetinin sınırını oluşturur. Buna karşılık, genellikle zaman ve yer bakımından süreklilik gösteren, ekonomik bir işi devlet üzerine alabilir. Sözgelimi, bir iş ki, büyük ve düzenli bir yönetimi gerektirir. ve özel kişiler elinde tekele düşmek tehlikesini gösterir veya genel bir ihtiyacı karşılar, o işi devlet üzerine alabilir.
- 6- Ne var ki, sosyolojik bakımdan düşündüğümüz zaman da biz, hayatını, bağımsızlığını kurtarmak için çalışan emekçileriz, zavallı halkız. Ne olduğumuzu bilelim kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmak zorunda olan bir halkız. Öyle ise her birimizin hakkı vardır, yetkisi

vardır. Ne var ki, çalışmak sayesinde bu hakkı kazanırız. Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını emekten uzakta, emek vermeden geçirmek isteyen insanların bizim sosyal yapımız içinde yeri yoktur. O halde deyin ki, efendiler halkçılık sosyal düzenini emeğine, haklarına dayandırmak isteyen bir sosyal doktrindir. Biz bu hakkımızı saklı bulundurmak, bağımsızlığımızı güvenli bulundurabilmek için genel topluluğumuzda ulusal topluluğumuzca bizi yok etmek isteyen kapitalizme karşı ulusal topluluğumuzca uğraşıp savaşmayı gerekli gören bir mesleği izleyen insanlarız.

- 7- Bizim görüş noktamız halkçılıktır; kuvvetin, kudretin, eğemenliğin, yönetimin doğrudan doğruya halka verilmesidir. Halkın elinde bulundurulmasıdır.
- 8- Türkiye'nin hakiki sahibi ve efendisi hakikî müstahsil olan köylüdür. O halde herkesten daha çok refah, saadet ve servete müstahak ve lâıyk olan köylüdür.
- 9- Cumhuriyet, milletin yüksek siyasal ve ekonomik kurumudur. Uygur bir Cumhuriyet kurma demek, milletin insanca yaşamasını bilmesi, yaşamının neye bağlı olduğunu öğrenmesi demektir.
- 10- Türkiye'nin emek, yaşam ve varlığını irdeleyince, birleşmeden doğan yarar ve çıkarların çok büyük olacağı kanısına varacağınızdan kuşku etmiyorum. Böyle bir girişim olurken, birtakım yakınmalar olabilir. Üreticilerin birleşmesinden kişisel çıkarlarının bozulacağını düşünenler elbette yakınacaklardır. Ne var ki, memleketimiz el atılmamış bir alandır. Görülecek çok iş vardır. Onları da kanıktıracak birçok uğraşlar bulunabilir. Gerçek ticaret adamları için bir zarar tasarımılamıyorum.

ATATÜRK İLKELERİ VE EKONOMİK KAMU DÜZENİ (EKD)

Türkiye Cumhuriyetinin temelinde Atatürk ilkeleri ile **ekonomik kamu düzenini (EKD)** tek tek ele aldığımızda aşağıdaki noktalarda istenen düzenin yorumunu yapma durumu çıkmaktadır.

EKD ve Cumhuriyetçilik

Cumhuriyetçilik ilkesi EKD'nin yönetimini belirleyen bir ilkedir. EKD nasıl yönetilecektir? Kesinlikle yönetiminde temel yetki kaynağı ulusun olacaktır. «Egemenlik Ulusundur» özdeyişi bunu çok iyi belirtmektedir.

EKD ile ilgili yasalar ulusun seçtiği kişilerden oluşan parlamento tarafından hazırlanacak, devlet başkanı onun içinden seçilecektir. Böyle bir yönetim biçiminin dayanacağı temel demokrasi olacak, parlamento ulusun birey, halk, ve kurumlarının haklarına, özgürlüklerine saygılı, onları koruyucu, aynı zamanda genişletici rol oynayacaktır.

Ancak herkesçe benimsenecek bu kural niteliğindeki anlatım, uygulamada gerçek kimliğine kavuşabilir mi? Cumhuriyet yönetiminin dayandığı eşitlik, hak, özgürlük gibi kavramlar ulusun çoğunluğunun benimseyebileceği bir yorumla her zaman parlamentolarca somutlaştırılabilir mi? Parlamento siyasi partilerden oluşacağına onlar da belli bir grubun bağlayıcı görüş ve ilkelerine dayandığına göre, cumhuriyet yönetiminin dokunulmaz olarak nitelendirilen eşitlik, hak, özgürlük gibi insancıl soyut kavramlar, parlamentoya egemen parti veya partilerin bunları anlayış biçimine göre somut uygulamalara sokulacaktır. Acaba ulusun ve demokrasinin bu vazgeçilmez unsurları, söz konusu uygulamalarıyla ulusa ne dereceye kadar duyurucu, inandırıcı kanışlar (tatminler) sağlayacaktır? Şimdiye kadar yaşadığımız olaylar, bizde gerçekten bu kanışı sağlamış parlamentoları biçimsel üstünlüğü çizgisine düşüncelerimizde getirebilmiş midir? Burada denilebilir ki, sistemimizde bir Anayasa Mahkemesi vardır. Parlamentonun Anayasanın saptadığı eşitlik, özgürlük ve hak temellerinden sapmadaki yasal tutumunu, olması gerekene çevirir, çıkardığı kanunları yine ulus adına «iptal» eder. Yalnız Anayasa Mahkemesi de bu konuda kanışverici bir çözüm değildir kanımızca. Bu mahkeme de nihayet bir grup yargıçtan oluşmaktadır. Söz konusu yargıçların Anayasada yer alan bu soyut kavramları, Parlamentodan daha doğru olarak anlama olanakları nedir? Kaldı ki, bu Mahkeme kararlarında da çoğunluk temeline dayanılmakta, bazan bir yargıcın oy fazlası ile Parlamentonun çıkardığı bir yasa «iptal» edilebilmektedir. Bu ne dereceye kadar tutarlı, sağlıklı bir uygulamadır? Aslında demokratik yönetim çoğulcu bir yönetimdir. Şu durumuyla Cumhuriyetimizin yönetim biçiminde gerçekten çoğulcu bir anlayışı somutlaştırdığımızı ileri sürebilir miyiz?

Bütün bu sorulara şimdiki uygulamayı temel aldığımızda, son derece savunucu, yada yerici yanıtlar verebiliriz. Ancak böyle bir yaklaşım hiçbir zaman kanış verici olamaz. Eğer gerçekten EKD ile Anayasamızda sistemimizin ana ve alt bölümleri saptanacaksa, burada sistemin özünü oluşturan bütün kavramların, çok üstün yetenekli yargıç ya da uzmanların değil, «sokaktaki vatandaşın» anlayacağı biçimde, açık, kısa, uygulamaya dayalı (pratik) tanımlarının yapılması zorunludur. «İhtilallerden», «hükümet darberlerinden» bunalan ülkelerin anayasaları okunduğunda insanın bu kadar

güzel, ebedi soyut kavramlarla yazılmış metinler karşısında gözleri yaşarmakta, diğer yandan hiçbir «hükümet darbesinin» yaşanmadığı İngiltere'nin yazılı Anayasası bile bulunmamaktadır. Buradan şu çıkmaktadır ki, ustalık Anayasa yazmakta değil, ulusun düşüncesinde yazılı olanları saptayabilmektedir. Eğer bu yönetimde saptanabilmişse, bunları yazıya dökmenin gereği bile yoktur.

Buraya kadar belirttiklerimden belki, parlamentonun, Anayasa Mahkemesinin sistemimizde rolünün zayıfladığı sanısı çıkarılabilir. Böyle bir sanı söz konusu olamaz. Çünkü insanlık şimdiye kadar cumhuriyet yönetimlerinde en son bu biçimsel modeli bulup, benimsemiştir. Sorun hiçbir zaman geriye dönüp çözülemez. Başka deyişle gelişme basamaklarını çıkmak gerek, inmek değil. Bu bakımdan gelişmeyi şimdiki düzenimizden başlatmamız, EKD'nin Cumhuriyete dayalı temel yönetim düzeneklerini (mekanizmalarını) yeni bir yorumla ele almamız gerekmektedir.

Yeni yorum ne olabilir? Yorum başkaları için eski olabilir. Ancak bizim için yenidir. Bu yeni durumun Klasik Cumhuriyet kurumları içindeki adı BASKI GRUPLARIDIR. Parlamento, hükümet, devlet başkanı, anayasa mahkemesi gibi Cumhuriyetin üst yönetim öğelerinin toplumun aradığı çözüm yollarını bulmada kendilerine yardımcı olacak ve sağlıklı bir kamu oyunu oluşturacak en önemli öğeyi bu gruplar meydana getirecektir. Gruplar ne kadar çok sayıda olur, kamu haberleşme araçlarıyla bunlara ne kadar etkili ulaşılabilir, hepsinden önemlisi Anayasamızda bu grupların hakları, özgürlükleri, kurulma olanakları ne kadar sağlıklı desteklenirse, EKD o derecede güçlü bir çoğulcu demokrasiye dayalı cumhuriyet yönetimine kavuşacaktır. Burada devlet ve hükümet organlarına düşen görev, baskı gruplarıyla ilişkilerini tarafsız olarak kurup, hak, çıkar ve görüşleri karşıt düşen grupların birbirlerini yok etme çabalarını önlemektir.

Şimdiki durumda Türkiye'de çoğunluğu oluşturduğu halde gerçek temsilci grubunu bulamamış en önemli kitle köylerde yaşayanlardır. Köylünün hak ve çıkarlarını her parti kendisinin temsil ettiğini ileri sürmektedir ki, bu aslında baskı grubu anlayışına ters düşer. Çünkü parlamentoda sandalye sahibi olan parti, baskı grubu kimliğini kaybeder. Parlamento baskı gruplarının ortasında, onların kendisini çevrelediği bir politik ortamda çalışır. Ayrıca, özellikle merkez sağ ve sol partiler büyük baskı gruplarının temsilcilerine aralarında yer de verirler. Bütün bunlar gözönüne alındığında Türk Demokrasisinin yaşayışı ve gelişmesi açısından en önemli baskı grubu sorunu, köylerde yaşayanların da partiler dışında kendi hak ve çıkarlarını politika

ortamına getirecek gruplarını kurmalarıdır. Eğer **köy kooperatifçiliği** iyi bir örgütlenmeye kavuşturulabilirse, KÖY KOOPERATİFLERİNİN üst birlik ya da federasyonları güçlü bir baskı grubunu oluşturabilir.

EKD ve Milliyetçilik

Türkiye Barolar Birliğinin ekonomik Kamu düzenine ilişkin raporunda, bu düzen ile ulusçuluk (milliyetçilik) arasındaki bağa şu şekilde değinilmektedir:

Kamu hukukunda belli bir «Türk Görüşü» yaratmak istiyorsak, bunun tek çaresi «ekonomik kamu düzenini» kurabilmektir. Böyle bir düzen, bütün Türkiye'yi kapsayacağından ulusçuluğa da uygun düşecektir.

EKD'nin ulusal yapımızdan çıkması, düzenin sürekliliği ve gelişmesinin temel koşuludur. Bunun için de araştırma çalışmalarına önem vermek, özellikle ülkenin ekonomik sosyal, kültürel yapısını belirleyecek sorunları ortaya çıkarıp, bilimsel incelemeye almak gerekir.

Ulusçu bir EKD için öncelikle ekonomideki üretim etmenleri ile **milliyetçilik** arasındaki bağıntıların yorumlanması zorunluluğu vardır. Bunun için şöyle bir açıklama yoluna gidilebilir:

Bilindiği gibi ekonomide başlıca üretim etmenleri TOPRAK ve DOĞAL KAYNAKLAR, EMEK, SERMAYE, GİRİŞİM ve YÖNETİM olarak sıralanabilir. Burada «milliyetçilik» ile toprak ve doğal kaynak etmeni arasındaki ilişki incelendiğinde, ekonomimizin bu etmenini şimdiki ulusal sınırlar içinde ele alma zorunluluğu çıkmakta, toprak ve doğa olanaklarımızı ekonomik düzenimizde ulusça bir açıdan değerlendirmemiz gerekmektedir. Başka deyişle bu üretim etmenini bir «yabancı» denetimine bırakma söz konusu olmayacaktır.

Milliyetçilik ve Emek etmeni arasındaki temel ilişki EKD içinde herşeyden önce ulusal emeğin «istihdamını» öngörmektedir. Böyle bir bağıntı içinde ulusal ekonomide yabancı emeğe öncelik ya da ayrıcalık verilmesi söz konusu değildir. Ekonomimizin şimdiki durumda kendi işgücüne yeterli iş olanağı sağlamayıp, bunun dış ülkelere gitmesi olayına yol açması da, böyle bir bağıntıya ters düşmektedir. Türk Ekonomisi, herşeyden önce kendi ülkesinde çalışmayı yeğ tutacak vatandaşına bu olanağı verecek bir yapı sağlamlığına kavuşmalıdır.

Milliyetçilik açısından Sermaye, EKD'nin üretim çabasına birinci derecede ulusal, yerli sermayenin katılmasını, ekonominin hiçbir kesiminin yabancı sermaye tekeline sokulmamasını temel almaktadır. Ulusal sermaye kay-

nakları başlıca iki alandan gelecektir. Bunun biri devlet, diğeri halktır. İktisadi Devlet Teşekkülleri devletin sermayesini ekonomiye katan başlıca öğedir. Bunun yanında kamunun çeşitli kuruluşları da ekonomiye sermaye getirmektedir. Halkın sermayesi ise bireylerde, küçük ve büyük gruplarda toplanmakta, ekonomiye çeşitli şirketler, kooperatifler veya tek başına kişilerce katılmaktadır. Böyle bir bağıntıda sermayenin sadece bir kesime bağlanarak ulusal nitelik kazanması söz konusu değildir. Kapsamı son derece geniştir.

Milliyetçilik ilkesi EKD'nin **girişim ve yönetim** etmeninde başrolü Türk Girişimci ve Yöneticilerinin oynamasını ister. EKD'nin tamamının ya da bir kısmının girişim ve yönetimini yabancıların salt denetimlerine almaları olanaksızdır. EKD'nin girişim ve yönetimi birinci derecede «Türk» kimliğini taşıyacaktır. Böyle bir kimliği bulunmayan girişim ve yönetimin, ulusal Türk Ekonomik yapısını kurup, geliştirmesi olanak dışıdır. Bu yönden bakıldığında, EKD'de «yabancı sermayeye» büyük girişim ve yönetim alanlarının bırakılması söz konusu olamaz.

Ekonomide girişim ve yönetim halktan ya da devletten gelebilir. Bütün sorun, Türk Ekonomisine egemen, alan ve kuruluşlarda düzenin; yabancılar ya da dış ülkelerde yetiştiğini ileri sürüp, bir yozlaşma örneğinden öte yararları dokunmayan kişilerin **ulusal girişimci** veya **ulusal yönetici** şeklindeki gerçek dışı kimlikleriyle bozulmamasıdır. Burada üzerinde durulacak en önemli noktalardan biri de, ekonominin devlet ya da kamu kesimindeki girişim, yönetim gereksinmesi ile halk kesimindeki girişim ve yönetimin birbirine uydurulması, yıkıcı bir rekabete konu olmamalıdır. Her iki kesim girişim ve yönetimde birbirlerini destekledikleri, rekabeti işbirliği içinde anladıkları takdirde, EKD'nin çok başarılı olacağı kesindir.

EKD ve Devletçilik

Cumhuriyetimizin temelinde yer alan ATATÜRK ilkelerinin başlıcalarından biri de DEVLETÇİLİKTİR. Atatürk'ün devletçilikten ne anladığı, kendisinin EKD'ye ilişkin düşünceleri içinde açıkça ortaya çıkmaktadır. Ekonomimizde devlete büyük görevler düşmektedir. Ekonominin üretim etmenleri açısından düşünürsek, EKD içinde devletçi görüşün dayanacağı temeller konusunda biraz daha açıklığa kavuşabiliriz.

Toprak ve Doğal Kaynaklar, devlet tarafından en iyi şekilde değerlendirilip, üretim sürecine doğrudan doğruya devletin kullandığı ve yönettiği **sermaye** ile **emek** yardımıyla sokulacaktır.

Emek, devletin belli bir «istihdam» politikası ile ekonomiye girecek, emek ve devletin ilişkileri demokrasiye dayalı Cumhuriyet temelinde göre düzenlenecektir. Bu temelde devlet «sosyal hukuk devleti» kimliği ile ulusun karşısına çıkacak, «jandarma» ya da «patron» devlet nitelikleri taşımayacaktır. Böyle bir düzende emeğe saygılı, onun haklarını en iyi biçimde koruma örneğini başta devletin kendisinin vermesi gerekecektir. İyi bir işveren rolü oynayamayan devletin, başka işverenlerden kendisinin bile yapamadığı işveren rollerini istemesi düzeni bozucu nitelik gösterecektir. Öte yandan devlet emek ile ilişkisini düzenlerken, milliyetçilik, halkçılık, devrimcilik ve laiklik ilkeleriyle tutarlı bir politika uygulamasına da girecektir.

Sermaye, devletin ekonomiye doğrudan doğruya kendi mülkiyetiyle sokacağı ana öğelerden biri olmaktadır. Burada üzerinde durulacak önemli bir sorun, devletin sermayedar olarak nasıl bir rol oynayacağıdır? Bu rolün açıklığa kavuşmasında aşağıdaki sorular yardımcı olabilir.

- Devlet sadece ekonomiye koyduğu sermayesinin kârını mı düşünecektir? Eğer salt düşüncesi bu ise, sağladığı kârı ne yapacaktır?
- Devlet «sosyal fayda» yönünden hareket edip, aslında kârın söz konusu olmadığı, kâr olmadığı için de kimsenin girmedığı hizmet alanlarına mı sermaye yatıracaktır?
- Devlet sermayesini bir rekabeti düzenleme amacına yöneltip, ekonomideki tekelleşme eğilimlerini kıracak mıdır? Yoksa kendisi aksine rekabeti önleyip, tekelci bir sermaye sahibi olarak mı ekonomiye girecektir?
- İşlevlerini toplum adına görmesi ve sermayeye yine onun adına sahip olması kendisine zorunlu olarak hangi ayrıcalıkların tanınmasına yol açacaktır? Aslında gereği olmadığı halde, sadece devletin üstünlüğü anlayışından hareket edip, ekonomiyi, toplumu bunalıtıcı bazı ayrıcalıkları taşımada direnecek midir?
- Devlet ekonomiyi oluşturuca yönü ile ekonomiyi düzenleyici yönünün birbirinden nasıl ayırd edecektir? Bu yönlerde uğradığı başarısızlıkları başka kılıklara sokmadan toplum önünde içtenlik ve açıklıkla tartışıp, noksanlarını kabul edip, bunları giderme çabasına girebilecek midir?

EKD içinde devlet ve sermaye ilişkisinin belli bir politikaya oturtulması için bu gibi sorunların ortaya atılıp, bunların yanıtlarını öncelikle verme du-

rumunda olan politik organlar ve ilgili grup ya da kurumlarla, geniş bir tartışma ortamında söz konusu politikayı oluşturma yoluna girmek gerekir.

Üretimin ana etmenlerinden **Girişim ve Yönetim** ile devlet arasındaki ilişkilerinde EKD açısından değişik yönleriyle ele alınması gerekecektir. Bunun için de bu konuyla ilgili birkaç sorunun yanıtı üzerinde düşünmekte yarar görmekteyiz.

EKD, devletin ekonomideki girişim özgürlüğünü sınırlayacak mıdır, yoksa herhangi bir sınır getirmeyecek midir? Şimdiye kadar uygulanan devletçilik politikaları kabataslak da olsa gözden geçirildiğinde, devletin ekonomik girişimlerinde tutarlı bir yolun izlenmediği görülecektir. Şöyleki şimdiki düzende, daha doğrusu düzensizlikte devlet ekonomik girişimlerinde ya tekeli olmuş, ya özel kesimi desteklemek için onunla ortaklığa girişmiş, ya da bazı alanlara hiç girmeyip, buraları özel kesime bırakmıştır. Böyle bir politika başlıca iki belirgin çizgiyi ortaya çıkarmıştır. Bunlar ekonomide ya devletin tekel kurması, ya da özel kesimin tekelciliğini desteklemesi çizgileridir. Aslında her iki çizgi de ekonomik düzende çarpık durumlara yol açmıştır. Toplum sadece devlet tekeline kaldığında, sosyal yönü olmayan devlet bürokrasisinin ekonomik devlet kuruluşlarındaki umursamazlığı ve zaman zaman baskısıyla karşılaşmış; özel kesimin tekeline düştüğünde onun da sosyal yönü bulunmayan, salt kendi çıkarını kollayan aşırı kapitalci tutumuna kalmıştır. Devlet ekonomi politikasında ne kendi teşebbüslerini, ne de başkalarını toplumun ekonomik hak ve çıkarları yönünde tutarlı amaçlara yöneltecek dengeli bir **girişim yetişi** (teşebbüs kapasitesi) gösterememiştir.

Üretim etmeni olarak **Yönetimi ele** aldığımızda, devletin EKD bakımından yönetim ile ilişkisi başlıca iki alanda kendini gösterecektir. Birinci alan, devletin tüm ekonominin yönetimindeki etkisi, ikinci alan ise devletin doğrudan doğruya kurduğu ekonomik teşebbüslerindeki yönetim düzenidir. Her ikisinde de devlet yönetimin altı ana işlevini ekonomide uygulamak zorunda kalacaktır. Bu işlevler **planlama, örgütleme, yürütme, düzenleme, denetleme ve yetiştirme**dir. Devlet gerek ülke çapındaki ekonomik çabalarında, gerek kendi ekonomik kuruluşlarındaki işletmecilik eylemlerinde bu altı işlevi yerine getirmek zorunluluğundadır. Bunları yerine getirirken yönetimi demokratik Cumhuriyet, çağdaş milliyetçilik, sosyal hukuk devleti, devirgen (dinamik) devletçilik, yaratıcı halkçılık, evrime dayalı devrimcilik ve laik temellere dayandırmak durumunda kalacaktır.

Bütün bunlar dikkate alındığında görülmektedirki, günümüzde ekonominin güçlü bir devletçilik politikasına kavuşturulması için, devlete sadece yeni hizmet ve işlev alanları açma önerileri getirmek yeterli olmamaktadır. Böyle bir yeterlilik önyargısı devletin her el attığı alanda yetkin (mükemmel) bir uygulama göstereceği şeklindeki varsayıma dayanacaktır ki, devlet kuruluşlarının şimdiki işleyişleri karşısında, böyle bir varsayımın ne kadar geçersiz olduğunu anlamak için değil uzman, biraz uyanık bir «sade vatandaş» olmak yeterlidir sanırız.

EKD ve Halkçılık

HALKÇILIK Cumhuriyet tarihimizde üzerinde en çok durulan, çeşitli yönere çekilip, farklı farklı anlamlar verilen bir ilke niteliği taşımıştır. Halkçılık konusunda sürdürülen tartışmalar, herşeyden önce «halk» kavramının «millet» ya da «ulus» kadar açıklık göstermemesinden çıkmaktadır. Halk için Türk Dil Kurumu Sözlüğünde şu anlamlar verilmiştir:

- 1- Bir ulusu oluşturan insan topluluğu (Türk Halkı)
- 2- Aynı ülkede oturan ve ortak çıkarlarla birbirlerine bağlı kişilerin tümü (Halk hükümete yardımcı olmak istiyor)
- 3- Bir ulusun belli bir bölge içinde yaşayan kısmı (Anadolu halkı, Balkanlardaki Türk Halkı)
- 4- Aynı yerde toplanmış kimseler, topluluk (Mahalle halkı, şehir halkı, ev halkı)
- 5- Ulusun aydınlar ya da resmi görevliler dışında kalan kısmı (Halka doğru, halka hizmet, halktan bir adam)

Sözlüğümüzde resmen beş anlam verilmiş olan halk kavramından türettiğimiz HALKÇILIK acaba nasıl bir yaklaşım ya da politikanın karşılığı olacaktır? İşte günümüzde halkçılık üzerinde kopan fırtınaların çıkışında bu soru yer almaktadır.

Bazılarına göre halkçılık, Türkiye’de özellikle az gelirlilerin yer aldığı köylü, işçi, dar gelirli memur ve esnafın toplandığı çoğunluğun **sınıf kavgasını** temsil ettiği bir politik kavramdır. Bir kısım çevrede ise «Türkiye Halkları» temeline dayalı, ülkedeki bazı etnik grupların, bağımsız yönetim amaçlarını gerçekleştirecek, böylece şimdiki Türkiye Cumhuriyetinin yerini alacak bir «Halk Cumhuriyeti» kurma politikasıdır.

EKD açısından halkçılık için verilen bu iki anlam da geçersizdir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti, bir toplumsal sınıfın diğer sınıflara egemenlik sonucu

ortaya çıkmış bir «sınıf cumhuriyeti» değildir. Cumhuriyetimizin temelinde bir «milli mücadele» vardır. Bu mücadele «Türkiye Halklarının» mücadelesi değil, sadece «Türk Halkının» savaşıdır. Savaş Türkiye'deki insanların «Birliği», «Bütünlüğü» için yapılmış, onların birbirlerinden birtakım «halklar» yaratılarak ayrılması amaçlanmamıştır. Cumhuriyetin dayandığı toplumsal temel «sınıfsız, imtiyazsız kaynaşmış bir kitle» düşüncesidir. Gerçi toplumların yapısı sınıfsaldır. Ancak önemli olan toplumun kuruluş felsefesinde «sınıf imtiyazlarının» yer almamasıdır. Bu görüşe karşı Türkiye'de birtakım «imtiyazlı» sınıflar olduğu savı ileri sürülebilir. Doğru olabilir. Ancak bu «imtiyazlar» Cumhuriyetin yapısından değil, ekonomik düzende yol açılan tutarsızlıklardan, biraz da toplumdaki geleneksel ilişkilerin ve anlayışın çağdaşlaşmasının doğal olarak elli yılda gerçekleşmesinin olanaksızlığından çıkmaktadır.

Aslında bugün bazı çevrelerde inatla sürdürülen **sınıflaşma kavgası** benliğimize uymayan bir çabadır. Çünkü bizde dar gelirli sınıflardaki kişiler de bu sınıfa koşullanmayıp, tüm yaşayışıyla «imtiyazlı» olarak nitelenen sınıfların yaşayışına kavuşmayı amaçlar. «Kaynaşmış kitle» kavramının özü buradan çıkmaktadır. Bazı çevrelerde bu sınıf değiştirme isteği «burjuvalaşma» şeklinde tanımlanıp, kınanmaktadır. Halbuki «burjuvalık» biçimsel bir refah gösterisinden öte, toplumdan uzak, onu kendi çıkarları için kullanacağı bir araç olarak gören yozlaşmış bir insan yaşayışı felsefesidir. Eğer bu felsefeye «fakir» denilen bir kişi de sahipse, sınıfı ne olursa olsun o da bir burjuvadır. Başarı kaynakları topluma dayanan, yaşam felsefesi topluma dönük, bugünkü gönencini toplum için gösterdiği yapıcı, olumlu davranışlarla sağlamış bir kişiye, «burjuva» deyip, onu toplumdan koparmaya çabalamak her halde haklı bir tutum olamaz.

Bazı çevrelerde halkçılık olarak ele alınan bizce yanlış ve başka amaçlara hizmet eden saptırıcı kavram ya da deyimleri böylece genel çizgileriyle açıkladıktan sonra, EKD içinde halkçılık ilkesinin, bu düzendeki yerine yorumu daha sağlıklı yapılabilir.

Belli bir ekonomik yaşam ve düzen içinde halkı, birtakım insan gruplarından çok, onların sorunları temsil eder. Sorunlar **yöresel, bölgesel** veya **ulusal** olabilir. Bunların çözüm olanakları da yörelerde, bölgelerde ya da ulusun tümünde bulunabilir. Burada asıl olan her sorunun çözümünü kendi çevre olanakları içinde aramak, sözgelimi, yöresel bir halk sorunu için, ulusal halk sorunlarının çözümüne ayrılan olanakları kullanmamaktır. Bizde zaman zaman «partizanca» tutum olarak kınanan bazı davranışlar bu denge gereğine uyulmamasından çıkmaktadır.

Halk, toplumun ve onun ekonomik düzeninin ana yaratıcı kaynağıdır. Ekonomik düzene halkçılık ilkesini getirirken, bunu en azından sözlüğümüzün «halk» sözcüğüne verdiği beş anlamı da kapsayacak biçimde tanımlamamız gerekir. Eğer bunlardan sadece bir ya da birkaçı temel alınıp, diğerleri yokumsanırsa, işte o vakit, halkçılık anlayışında henüz başlangıçta yozlaşma olasılığını benimsemiş oluruz. Bu da halkçılık üzerindeki tartışmaları olumlu bir gelişmeden uzaklaşıp, kısır çatışmalara, giderek insanlık dışı sokak, meydan «vuruşmalarına» götürebilir.

Halkçılık her şeyden önce halkın tüm olanakları ile ekonomiye katılması, yaratılan ekonomik ve sosyal değerden de hakkı olan payı alabilmesi anlamını taşır. EKD içinde dengeli bir gelişmeyi sağlamak için, halkın ve devletin karşılıklı olarak birbirini destekleyen, birbirini denetleyen, toplumun gönenci için yarışma yaparcasına çaba harcayan bir ortamın yaratılmasına gereksinme vardır. Halkın devletten, devletin de halktan koptuğu düzenlerde, yönetime gelen politik organlar birini diğerinin üzerine çıkarıp, kendi amaçlarına göre kullanma yoluna giderler ve bunu da çoğu kez inanç ya da toplumsal felsefelerinin gereği olduğu gerekçesine dayandırırılar. Aslında bir ekonomide kararlı bir gelişme için halk ve devletin işbirliği ortamı içinde, yanyana çalışmaları, topluma en iyi hizmeti götürmede devingen (dinamik) bir yaşayışa girmeleri zorunludur. Burada üzerinde durulacak önemli bir nokta gerek devletin, gerek halkın EKD'nin tekeli bir yapısını oluşturmalarını önlemek, her ikisinin ayrı ayrı tekelinden ulusun tümünün veya bir kesiminin baskı altında kalıp, zarar görmesine meydan vermemektedir.

Halkçılık ilkesinin ekonomideki üretim etmeleriyle ilişkisini kurduğumuzda, halkın elinde bulundurduğu doğa kaynaklarını, kendi emeği, sermayesi ile girişim özgürlüğü ve yönetimini ekonominin üretim eylemine getirmesi anlamı çıkar. Halkçılık ilkesinin ekonomiyle bağıntısında günümüzde yine birtakım kavram karışıklıkları yaratılmıştır. «Özel Sektör», «Hür Teşebbüs», «Halk Sektörü» gibi deyimler, ekonominin devlet kesimi karşısında halk kesimini bölmekte, bir yerde dengesizliğe yol açmaktadır. Halkın ekonomiye katkısını bu kadar türlendirmenin gereğini anlamak olasılığı pek yoktur. EKD'nin halk kesiminde tek başına veya ortak olarak bireylerin, büyük ve küçük grupların ekonomik girişimleri bulunacaktır. Bunların toplum yararına çalışmaları, bir yandan kendi aralarında rekabet ve iç denetim koşullarının yaratılması ile diğer yandan devletin de yapıcı ve geliştirici bir işbirliği, rekabet ve denetimini gerektirmektedir. Öte yandan aynı koşul devlet içinde söz konusu olmakta o da kendi kesimindeki kuruluşlarla toplum hizmetinde rekabete dayalı bir çalışma ortamı ile halkın, başta kendisine

vergi ödeyen bir taraf olarak yakından ilgi ve denetimine gereksinme göstermektedir.

EKD'nin en devingen politikalarına konu olacak devletçilik ve halkçılık ilkelerinin uygulanmasında temel alınacak nokta «toplumun yöresel, bölgesel, ulusal hak ve çıkarları» olmalı, bunlara en iyi hizmeti sağlayacak düzenler, ister halk, ister devlet ya da her ikisinin ortaklaşa çabalarından gelsin, hiçbir anlamsız önyargıya düşülmeksizin kurulabilmelidir. Yalnız burada yinelenmesinde yarar gördüğümüz düşünce, doğal bir zorunluluk olmadıkça ekonomide tekelciliğe gitmemek, toplumu ne devlet ne de halkın ekonomik kuruluşlarının sadece tekine bağlamamaktır. Geometrinin iki noktadan bir doğru geçer kuralı, burada da geçerlidir, «Bir doğru» için en az iki noktaya, başka deyişle, toplumun iyi, sürekli, kararlı hizmetlerden yararlanması için bunları gerek halk, gerek devlet kesiminde yerine getiren ve birbirini karşılıklı dengeleyen kuruluşlara gereksinmesi vardır. Bugün topluma hizmet götürmesi kanunla saptanmış birçok devlet kurumu bile, bu biçimsel amaçlarına yeterli hizmet edememenin daha doğrusu kendi yapılarının başlarına en büyük sorun olarak çıktığı çelişik bir ortamda yaşama savaşına girmenin bakışı altında bulunmaktadır. Toplumda kendi işlevlerini gören ikinci bir kuruluş, karşı kesimde yer alsa belki durumlarını daha iyi görüp, gerçekten biçimsel amaçlarına uygun bir çalışma içine girebilirler. Aynı durum, halk kesiminde yer alıp, bugün modası geçmiş «kâr amacı» peşinde koşan, kazanç sağlamayı toplumsal işlevler dışında gören bir kısım özel, hür halk teşebbüsleri için de söz konusudur. Onlar da kendilerine gelmek, özelleştire yapabilmek için devletin aynı işlevleri gören güçlü kuruluşlarını karşılarında bulmak gereksinmesini duymaktadır.

EKD ve Devrimcilik

DEVİRİMCİLİK ilkesi, EKD'nin yaşayış ve gelişme sürekliliğini sağlayacak temel bir ilkedir. Ancak günümüzde devrimcilik anlayışında da, Cumhuriyetimizin dayandığı devrim düşüncesinden çok farklı savlarda bulunanlar görülmektedir. Bunlara göre asıl devrim **sınıfsal** devrimdir. İşçi, köylü, memur «halk iktidarını» kurduğu zaman asıl devrim olacak, başka deyişle «proleter devrim» dışındaki devrimler «devrim» kavramı dışında kalacaktır. Bu gibi düşünenler ATATÜRK DEVRİMLERİNİ proleter niteliği olmadığı için «Burjuva Devrimleri» sayıp, Atatürk'ü de «Burjuva Devrimcisi» diye nitelendirecek kadar maksatlı ve saplantılı olabilmektedir. Böylesi kendilerinden farklı düşünenleri «çağ dışı» diye suçlarken, asıl «proleter devrim» düşüncesinin çağ dışı kaldığını anımsamak bile istememektedir. Daha doğrusu «DEVİRİM» ile «DEVİRİMİ» birbirine karıştırmaktadırlar. Atatürk Devrimleri bir

devirim değildir. Altı asır, «Osmanlılık» kavramı içinde sıkışmış «Türklüğün» Cumhuriyetle birlikte çağdaş bir gelişme süreci içine girmesidir. Atatürk'ün devrim anlayışı «dural» (statik) değil «devingen» (dinamik) özellik taşır. Onun için devrimler bir son değil, bir başlangıçtır. Bu düşünce, Atatürk Devrimlerinin temelini «devirim» değil, EVRİM olduğunun en açık kanıtıdır. Toplumsal yapıya ancak belli bir evrimleşme sürecine alınan devrimler yerleşebilir. Devrimler evrimleşemezse o vakit yapıldığı noktada kalır ve toplumsal bir davranış değeri yaratamaz.

Eğer EKD, toplumsal ve ekonomik yapımıza devrim niteliğinde yeni öğeler getirecekse, bunların özü bakımından evrimleşmeye olanak veren bir özellik taşımaları gerekir. Bunun için de şimdiki yapımıza dayalı bir gelişme çizgisini düzene getirme zorunluluğu vardır. «sil baştan» anlayışıyla yaratılan düzenler sonunda yazbozculuk tutumunun toplumsal davranışta alışkanlık durumunu yaratır ki, böyle bir alışkanlığın devrim diye ortaya koydukları, kökünde evrim düşüncesi olmadığı için «devirim» niteliği taşır. Bundan da herhangi yaratıcı ve geliştirici bir sonuç alınamaz, aksine yol açtığı bozucu ortamın topluma büyük zararları olur. Bu zararlar belli bir zaman sınırında kalmayıp, etkilerini kuşaklar boyu sürdürebilir.

Devrimcilik ilkesi diğer beş ilkenin çağdaş yorum ve uygulaması ile bu ilkelerin EKD'ye olan bağıntılarının geliştirilmesinde toplumun yaşamsal bir dayanağı olmaktadır. Ancak bu ilke yardımıyla EKD'nin değişen toplumsal koşullar karşısında kendisini yenilemesi ve bu koşullara çağdaş amaçlara göre yön vermesi olurlu bulunacaktır.

EKD ve Laiklik

Laiklik ilkesi, EKD işleyişini dine bağlı bir yaşam felsefesinin etkisinden uzak tutacak bir ilkedir. Cumhuriyetle birlikte din, kamu yönetiminden çıkarılıp, bireylerin vicdanlarına bırakılarak gerek toplumsal gerek bireysel açıdan yüksek bir oruna çıkarılmıştır. Bugün her ne kadar bazı çevrelerde, dinin bir yılı aşkın bir süre önce topluma getirdiği kurumları yeniden canlandırma istekleri ortaya atılıyorsa da, çağdaşlaşma savaşı veren toplumumuzun artık çağ dışı din kurumlarını tekrar yönetim yapısına alma olanağı yoktur.

Toplum ve ekonomi, ekonominin üretim etmenleri arasındaki ilişkiler, bunların tümünü içeren hukuk geleceğin Türkiye'sini yaratacak çağdaş yönetim modelleri içinde ele alınmak zorundadır. Din kuşkusuz bireyin kişisel yaşamını, toplumla olan ilişkilerini düzenlemede önemli moral değerlerini

yaratmada büyük rol oynamaktadır. Her türlü gelişmeye açık islâm dini için bu özellikle dikkati çekmektedir. EKD, dini söz konusu doğru yolundan çevirip, başka anlamlara getirerek, düzeni geriletici ortamlara sokmak isteyenlere fırsat vermeyecek, laik düşünce temellerini de içermelidir.

YENİ DÜZENİ İŞLETECEK İNSANGÜCÜNÜN YETİŞTİRİLMESİ

Düzenleri kuranlar da, işletenler de insanlardır. İyi düşünülmüş ve kurulmuş düzenler, yetişmemiş insangücünün elinden bir anda bozulup, istenileni vermediği gibi, topluma zararlı da olabilir. Öte yandan iyi yetişmiş insangücünün elinde, kuramsal yönü yetersizlikler taşıyan düzenler, yeterli bir işleyişe kavuşturulabilir. İşte EKD'yi bekleyen en önemli sorunların başında yetişmiş insangücünün bu düzene getirilmesi başka deyişle yeni bir anlayışla kurulacak ekonomi ve kamu düzeninin kendi işlerliğini sağlayacak insanlarını da beraberinde getirmesi, bunların yetişmesini gerçekleştirecek eğitim süreçlerini içinde taşımasıdır.

Eğer EKD bugünkü bozuk öğretim ve eğitim düzenimiz üzerine kurulacaksa, kendisinden toplumun pek kazanacağı birşey olmaz, yetkinliği yine Anayasa maddelerinin yazıldığı kâğıtlarda kalır. Şimdiki eğitim ve öğretim sistemimiz, zengin Türk zekâsını, düzeni bozuk okullarımızda çarçur eden bir nitelik taşımakta, madenlerimiz, diğer doğal kaynaklarımız gibi zekâ değerlerimiz de okullarımızda bir bakıma «erozyona» uğramaktadır.

Görüşlerin yasaklandığı sınıflar, eleştiriden hoşlanmayan yetkililer, düşünce çatışmalarına yer verilmediği için insanlık dışı «gövde vuruşmalarına» dönen yüksek öğretim kurumları EKD'nin istediği yetişmiş, düşünce ve kültür düzeyi yüksek insanları topluma vermekten çok uzak çalışmaktadır. Ellere birer diploma tutturulan kişiler, bir süre sonra «yetkili kişiler» olup çıkıvermektedir. Bu arada yetişenler, ülkenin çok az sayıdaki iyi sayılabilecek birkaç okulundan çıkmakta, fakat genellikle kendi kendini yetiştirmenin yolunu bulmuş kişiler olmaktadır.

Bu durum özellikle kamu kesiminde büyük bir yetişmiş insangücü açığı-ğını ortaya koymaktadır. Okullardan çıkanların çoğunluğu önce kamu kesimine girmekte, burada yeterli tecrübeyi kazanıp, kendisini çevresine tanıttıktan sonra, daha iyi olanaklarla özel kesime geçmektedir. Özel kesim tarafından titizlikle seçilen bu kişiler geldikleri kamu kesiminin işleyişini de çok iyi bildikleri için, yaşam başarıları kamu kesimindeyken ellerine geçen «harçlıktan» çok daha fazlasını hakkettirmektedir. Böyle bir düzen, kamu kesimi-

minden karşı tarafa sürekli yetişmiş «beyin göçüne» yol açmakta, bunun sonucu devletin üst yönetimine gelen politik organlar, kendilerine danışmanlık yapacak yüksek nitelikli kamu görevlilerini çevresinde bulamayıp, onlar da danışmanları özel kesimden seçmektedirler.

EKD'nin şimdiki bu bozuk işleyişten uzak kalması için devlet bürokrasisinde büyük değişikliklere gitmesi gerekecektir. Öncelikle devletin ekonomik kurumlarının yönetimi, özel kesimdekilerle rekabet edebilecek özerk bir yönetime kavuşturulmalı, karşı tarafın en önemli çekicilikleri tam olmasa bile, büyük bölümüyle burada da yaratılmalıdır. Bugün milyarlık varlıkları olan kamu ekonomik kuruluşlarını yönetenler, aylıklarına birkaç yüz lira zam almak için günlerini derece ve kademe hesapları yapıp, ufuktaki «karnamelerin» hayaliyle geçirmektedirler. Öte yandan kendi kuruluşlarının yüzde bir kadar büyüklükte olmayan özel kesim işletmelerinin başında bulunanlar, Türkiye'de bir üst yöneticinin sahip olabileceği en iyi çalışma koşulları ve mali olanaklarla görevlerini sürdürmektedirler. Kamu kesimindeki arkadaşları her geçen gün ağır bürokrasi ve politik baskılar altında gittikçe «neme lâzımcı» memur kimliğine girerken, kendileri günümüzün devingen ekonomik ortamının «açıkgöz iş adamları» olma durumuna gelmektedir. Bu dengesizlikten özellikle, Türkiye'de iktidar sorumluluğunu alan «devletçi partiler» büyük kayıplara uğramaktadır. Çünkü felsefesi devletçiliğe ağırlık veren parti, yönetime geldiğinde kendisine bu felsefesinin ekonomi politikasını çizecek ve bunu uygulayacak yetişmiş devlet kadrolarının danışmanlığından yoksun kalacaktır. Halbuki özel veya hür teşebbüs alanında felsefesi bu alana dönük bir iktidar partisi, çevresinde söz konusu kesimin en iyi yetişmiş danışmanlarını bulabilmektedir. Bunlar böyle bir hükümete, hem kendi alanlarının, hem de kamu kesiminin ekonomik politikalarını büyük bir ustalıklı saotavıp, verebilmektedir. «Sola açık» bir parti hükümete geldiğinde kamu kesiminden çevresinde güçlü danışmanlarını bulamayınca, kaçınılmaz olarak karşı taraftan «fikir alma» durumuna girmekte, böylece aslında hükümetlerin ekonomi politikalarına kamu kesimi kendi yetişmiş kadrolarıyla ağırlığını kovamamaktadır. Gerçi Devlet Planlama Teskilatı kalkınma planlarını hazırlamaktadır. Ancak bunlar hiçbir zaman bir uzman çalışmasının, uvqulamacı hükümetler karsısında politik etkisini göstereceği bir düzeyde ele alınmamakta, Devlet Planlama Teskilâtının hükümetlere ekonomi politikasını saptayıp, uygulatma yetkisi doğal olarak bulunmamaktadır.

Aslında şimdiki devlet bürokrasisi çalışmayı, yetişmeyi özendirici değil, aksine çalışmamayı, iş yapmayı, iş yapıyor gibi görünmeyi memurlarına öğütlemekte ve politik organların yardımıyla da bu sonucu kolaylıkla elde

etmektedir. Bugün devletin üst bürokrasi kesimlerinde biraz sivrilen, hükümetlere yapıcı destek olmaya çalışan kişiler, bir hükümet değişikliğinde yeni gelenlerin «gazabına» uğramakta, orununu (mevkiini) hemen kaybedip, «kızağa alınarak» etkisiz duruma sokulmaktadır. Bunun sonucu devletin hükümete yardımcı olabilecek üst orunlarındaki kişiler, hiçbir şey yapmamanın yollarını araştırıp, zorunlu olarak, kendi kişisel güvenceleri için «evet efendimci» bir tutumu sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bugün özellikle devletin ekonomik kuruluşlarının «tepe adamları» eğer birşeyler yapmak isterlerse ya da muhalefetin hoşuna gitmeyen kişiler olmakta, ilk fırsatta değiştirilmeleri yoluna gidilmektedir. Bu durumda devlet görevlileri için izlenecek en ussal (rasyonel) yol «göze batmamak», «gelen ağam, giden paşam» politikasıyla durumu «idare etmektir». Böyle bir çarkın içinde «sola açık» partilerin iktidarları, eğer «mucize» yaratmazlarsa, ekonomi politikalarında en çok dayanacakları kamu kesiminin desteğinden yoksun kalacak, çevrelerinde kendilerine yol gösterecek yetişmiş güçlü devlet yöneticileri yerine, «siz daha iyi bilirsiniz» deyip, «kapı kulu» rolü oynayan, iş yapma tecrübeleri olmayan, fakat iş yapmama yollarını çok iyi bilen, en sağından en soluna kadar bütün partilerin iktidarlarını «atlatmakta» ustalık kazanmış «yetişmiş» bürokratlar bulacaklardır. Eğer EKD böyle bir devlet bürokrasisiyle işleyecekse, toplumda pek fazla bir değişikliğin olmayacağını, ekonomi politikasının kamu kesiminde etkili yollara girilmeyeceğini şimdiden söylemek bir «kehânet» değil, gerçeğin tam anlamıyla belirtilmesi olacaktır.

Toplumun sorunları belki «sola açık» partilere oy toplayıp, onları iktisada getirecektir. Ancak bu sorunları gelen sol partileri hangi yetişmiş devlet yöneticilerinin desteğinde çözecektir? Şimdiki bürokrasi çarkı buna olanak vermemektedir. Durum böyle olunca, sorunların iktidara getirdiği partiler, bunların çözümlerine aynı ağırlıkta giremeyince, yine o sorunlarca iktidardan uzaklaştırılacaktır. EKD bu işleyişi veri olarak almayıp, bunu değiştirme modelleriyle topluma getirilirse, o vakit kendisinden beklenenlerin birçoğunu getirebilir.

Bozuk düzeni iyileştirecek olanlar ne makineler, ne de binalardır. Çağdaş araçlar, çağın gerisinde kalmış insanların elinde etkisizleşip, giderek zararlı da olur. Bu bakımdan iyi bir EKD işleyişi için ekonominin bütün kesimlerinde, özellikle kamu kesiminde yetişmiş insangücüne büyük gereksinme vardır. Anayasada EKD saptanırken, bunun gerektirdiği insangücünün yetiştirilmesi modelleri de düzene getirilmeli, devletin bürokrasi çarkının şimdiki ters işleyişi ile bu işleyişin ortaya çıkardığı bozuk yönetici tiplerini değiştirecek yeni yollar saptanmalıdır. Bunlar yapılmadan EKD'nin salt

biçimsel bazı kalıplara dayandırılması, toplumu devingen bir ortama değil, kalıbı yeni bir dural (statik) düzene getirmekten başka görünüm taşımaz.

S O N U Ç

EKD ve ATATÜRK İLKELERİ konusunda yaptığımız bu kabataslak inceleme sonucunda, EKD'ye görülmektedir ki, EKD'yi Anayasada saptamak için herşeyden önce yeni düzenin, Cumhuriyetin temelinde yer alan ana ilkeler açısından çok iyi yorumlanması gerekmektedir. İlkelerin en önemli özelliği, Türkiye için çağdaş bir «sentezi» ortaya koymasındadır. Aslında bu senteze bizim çok daha geç ulaşmamız, toplumda aşırı uçların iyice belirlenip, bunların karşılıklı etkileşimlerinin belli bir uzlaşma temeline dayanmasından sonra orta yolu elde etmemiz doğal bir zorunluluktur. Ancak ne var ki, Atatürk'ün önderliğinin üstünlüğü burada kendini göstermiş, toplumun belki bir asır sonra ulaşacağı sentezin ilkelerini önceden ortaya koymuştur. Başka deyişle, ATATÜRK İLKELERİ sağlıklı bir orta yol olarak, aşırı uçlar belirmeden saptanmıştır. Toplumda demokratik süreçlerin işletilmesiyle, sağ ve solda görüşler toplanmaya, uçlar bu orta yolun her iki yanında kendini göstermeye başlamıştır. Kuşkusuz EKD'nin bu uçların herhangi birinde kurulma olanağı yoktur. Çünkü yarım asırdır, Cumhuriyet kurumları ve devletin resmi politikası oransal da olsa, büyük bölümü bakımından güçlü merkez politikası olan Atatürkçülük üzerinde yürümüştür. Bu yürüyüşte Ordunun Atatürkçü çizgide kalışı önemli rol oynamıştır. Durum böyle olunca aslında bugünkü uç çatışmalarının ülkeyi herhangi belirsiz bir yöne itmesi olanaksızdır. Çünkü bir «Türk Mucizesi», daha doğrusu Atatürk'ün «dehası» olarak, toplumun gideceği orta yol, aşırı uçlar meydana çıkmadan önceden saptanmıştır. Hükümetlere aşırı uçlar da gelseler, kamuoyunun bunları değerlendirme ve denetleme ölçüleri elinde vardır. Ölçüler Atatürkçülük ve onun ilkeleri içinde ana çizgileriyle de olsa oluşmuştur. Onun için Anayasa'da saptanacak EKD uçlara kaymadan Atatürk ilkeleri üzerine sağlıklı olarak kurulabilir.

Ancak EKD'nin sağlam temellere oturtulmasında, devletin örgütsel yapı ve politikalarında yeniden düzenleme çalışmalarına girişmek gerekir. Şimdiki durumda devlet, vatandaşla ve özel kurumlarla ilişkilerinde «güvensizlik»; kendi işgörenlerini (personelini) çalıştırmada da «kötü niyet» anlayışını sürdürmektedir. Bunun sonucu, vatandaş ve özel kurumlar devletle işlerinde «doğru hareket etmediği» şeklindeki peşin bir yargı sonucu ağır kırtasiye yükü altına sokulmaktadır. Günümüzde kamu kuruluşlarının hiçbirinde vatandaşın sözüne güven gösterilmeyip, «doğduğu yerden», «oturduğu yere»

kadar her bildirimini kesinlikle belgelendirmesi istenmektedir. Bundan «doğrucu» vatandaş sıkılmakta, «sahteci» alışkanlıkları olanlar, bu belgelerin hepsini kolay yollardan, gerçek dışı olarak sağlayabilmektedir. Öte yandan, işgörenini (personelini) «kötü niyetli» kabul edip, işini doğru yapmayacağı varsayımına dayanan devlet yönetim düzeni, kendi görevlilerini de ağır bir denetim mekanizmasına sokup, eylemsizliğe iterek, önceliğini (inisiyatifi-ni) kaldırmaktadır. Böyle bir düzen içinde devlet bürokrasisi, işgörenine bir bakıma görevini yapmamayı salık vererek, aynı zamanda bunun kendisine zarar vermeyeceğini, işinde kıdem yoluyla «otomatik terfi» edeceğini, hiçbir zaman işden çıkarılmasının söz konusu olmayacağını da açıkça belirtmiştir:

Devlet örgütlerinin biçimsel yapısı, başka deyişle bürokrasisi, bu derece sakıncalı anlayışa dayanması sonucu çapraşıklaşıp, eylemsizlik ve dural (statik) ortam yaratıcısı olurken, işleyişteki devingenlik (dinamizm) sadece biçimsel olmayan (gayri resmi) yapıda sürdürmekte, bu yapıda, halk arasındaki yaygın deyimleriyle «rüşvet», «torpil» olanaklarını elde edenler, devletle olan işlerini kolaylıkla yürütebilmektedirler. Kamu örgütlerinin bürokratik kanallarının tıkanıp, yönetimin biçimsel olmayan örgütsel yapıya geçerek, kişiselleşmesi, uzun sürede devletin yeniden örgütlenmesinde, en azından aşağıdaki noktalarda köklü çalışmalara gitme zorunluluğunu çıkarmaktadır:

- 1- Kamu örgütlerinin bürokrasilerini en kısa ve en verimli yollardan saptamak;
- 2- Kamu kuruluşlarında görevli işgörenleri çalışmaya yöneltecek, çalışılmayanı örgütten çıkaracak, ücreti, ödülü, cezası başarı temeline dayanan çağdaş bir işgören (personel) politikası uygulamasına girmek;
- 3- Devletle olan ilişkilerinde vatandaşa inanan, ona güvenen ve onu doğruluğa yönelten devingen (dinamik) işleyiş düzenlerine geçmek;
- 4- Kamu görevlilerinin belli aralıklarla sürekli eğitim programlarından geçirilmesine önem vermek;
- 5- Kamusal örgütlerin değişen koşullara uymasını sağlayacak araştırmaların yapılmasında, örgütsel araştırma birimlerinin çalışmaları üzerinde titizlikle durmak ve elde edilen sonuçları en iyi şekilde değerlendirmek;

Gerek devlet ya da kamu örgütlerinin çalışmalarının EKD'yi geliştirecek bir işleyiş temeline kavuşturulmasında, gerek halk kesimindeki tüm kuru-

luşlarda çalışanların kendi örgütlerinin dar kalıpları dışında işlevlerinin toplumsal yönlerinin geliştirilmesinde EKD'nin gereksindirdiği insangücünün yetiştirilmesi üzerinde duyarlıkla durmak gerekir. Öğretim ve eğitim kurumlarımız, ilkinden yükseğine kadar zengin Türk zekâsını işleyecek, bireyin düşünme yetenekleri ve yaratıcı gücünü geliştirip, ona etkili bir «toplumsal bilinç» ile «düzen fikri» kazandıracak yapıcı eğitim düzenlerine hızla geçmelidir. Yoksa şimdiki durumda kişiyi uyuşturup, «ezberciliğe » yönelten, sınıf geçirdikçe kültür düzeyini düşüren, amaçsız, politikasız eğitim kargaşasından çıkan; yaratıcılığı, tartışma yetisi olmayan, eleştiriye kapalı, «şartlanmaya» eğilimli «kapalı» bireylere toplumun istediği EKONOMİK KAMU DÜZENİ'ni kurup, yaşatmak ve geliştirmek sadece Anayasa maddelerinde anlatımını bulan «biçimsel» bir düzen olma çizgisini geçemez.